

INICIS DEL MONAQUISME AL BAGES

Històricament consta, encara que amb poques notícies referents a Catalunya, la gran florida del monaquisme eremític durant l'època visigòtica. De tradicions que s'hi refereixin tampoc en manquen: les del Montserrat, del Montsant, etc., confirmades algunes per documents coetanis o posteriors.

Després de la reconquesta alguns nuclis monàstics —grups d'eremites amb una església comú— subsisteixen i altres desapareixen, però també se'n funden de nous.

En el territori de l'antic bisbat d'Ausona, a la comarca de Bages, a part dels monestirs documentats, la toponímia n'indicaria altres tres, que no devien ser altra cosa que nuclis més o menys esparsos d'anacoretetes. Són els Monistrols (de *monasteriolum* = petit monestir): Monistrol de Montserrat, Monistrol de Calders i Monistrolet, al terme de Rajadell.

Dels dos darrers no tenim notícies històriques que ens donin dades sobre llur vida monàstica, però suposem que eren petites concentracions d'ermitans, de les quals no sabem que hagi quedat altre rastre que, potser, la persistència d'un culte a Sant Fèlix, a la parroquial del de Calders, i a Santa Maria, al del terme de Rajadell.

No així en el Monistrol de Montserrat, on consten documentades quatre esglésioles, dues a la part alta de la muntanya, i altres dues a la falda, prop del monestir, ubicat probablement on avui hi ha el poble. Aquestes esglésioles no podien ser ateses per ningú més que per ermitans i llur fundació, d'època visigòtica, perquè al temps d'iniciar-se la repoblació del Bages a finals del segle IX, ja s'hi donaven per existents (1).

Un estudi sistemàtic de les coves del Montserrat potser proporcionaria troballes arqueològiques que confirmarien l'existència d'ermitans amb anterioritat a la invasió islàmica, si bé aquestes coves, que van continuar essent habitades moltes d'elles per anacoretetes fins al segle XIX i algunes, amb culte fins ara, deuen haver sofert tantes modificacions, que els resultats de llur exploració poden ser molt minsos.

També hi ha alguns documents dels temps carolingis que, encara que no parlen de monestirs, en fan sospitar l'existència anterior, tal el copiat pel P. Pasqual (2), de l'any 956, que fa constar la donació d'Ansulf a Santa Cecília de Montserrat i al seu abat Cesari, de l'alou situat a *Matadarcos cum ecclesiis et altaribus qui ibidem sunt et alia san tuaria ibidem sita*. Tal abundància de construccions culturals en un lloc

La cova, des del riu →

L'entrada a la cova
des de la balma

topogràficament tan encongit —la vall del Llobregat al Marquet, on hi ha encara les restes de l'antiga església pre-romànica de Matadars— sembla que deu correspondre al de situació d'un monestir d'ermitans, als quals el document no es refereix, perquè aleshores ja no hi devien ésser, però dels que en quedaven les seves esglesioles i cel·les, establertes, no en coves —el terreny no en proporciona— sinó en casetes (els *santuària*).

Es possible que els primers monjos de molts cenobis fundats als segles IX i X —entre ells els de Santa Cecília de Montserrat i el de Sant Benet, al Bages— fossin antics ermitans vinculats a un monestir de tipus visigòtic per un «pacte», al qual s'hagués reorganitzat sota la regla de sant Benet i reclòs en un cenobi, tot fent cessar l'escampada anterior. Així seria molt possible que els monjos de Santa Cecília fossin els antics eremites de Matadars, al front dels quals es posà un home ambició i d'empenta, Cesari, que devia ser un mossàrab.

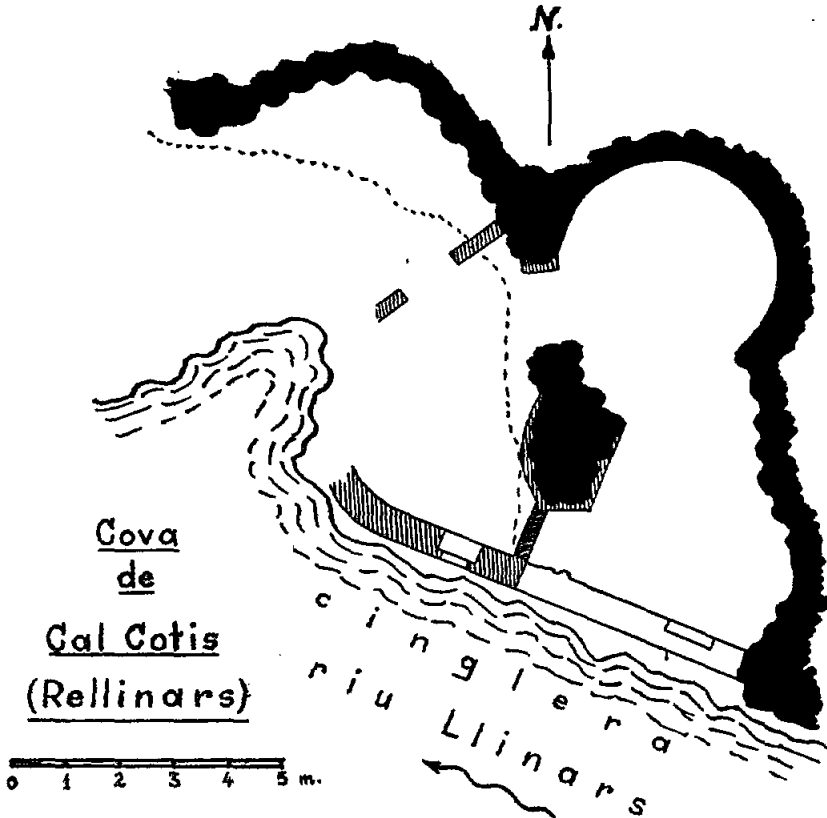
La documentació, doncs, encara que escassa, permet suposar que ací també abundaren els monjos eremites, en temps visigòtics. En canvi, a diferència d'altres terres hispanes —Aragó, Castella, Galícia...— les troballes arqueològiques no han estat encetades ací fins fa poc, amb la descoberta de les coves de Coll de Mònecs, al Montsant, publicades per Josep Lladonosa al vol. IX de l'«Analecta Montserratensia».

El que ha motivat el present article és una troballa semblant: una cova d'ermitans de temps visigòtics a Rellinars.

D'aquesta població bagesana contrasta l'absència de documentació anterior al segle XII amb la relativa abundància de relíquies d'èpoques més antigues. Es coneguda la persistència de diferents cultes al lloc de l'Església Vella: primerament pagans —als quals pertany l'ara romana conservada al Museu de Terrassa—, després cristians, els orígens dels quals convindria aclarir amb excavacions, al mateix lloc on s'aixecà a l'alba del segle XI una església de tres naus amb un transepte embrionari, totalment coberta amb voltes, i de la qual en queda bona part del col·lateral sud, el corresponent transepte i els capitells de l'arc triomfal, conservats també a Teraassa.

Les romanalles de l'època més fosca a Rellinars —la visigòtica— són les que s'haurien de relacionar amb la cova, distant un mig quilòmetre de l'Església Vella. Probablement en el lloc d'aquesta hi havia el temple comú als ermitans d'un monestir allà situat i del qual no en queda altra cosa visible que la cova d'un d'ells; les altres poden haver desaparegut a conseqüència d'eslleivissades en les formacions de travertí que hi abunden, sota l'església més que enlloc.

Aquesta cova subsistent està situada a la dreta del camí que condueix de la carretera a l'Església Vella, a l'altra banda de la riera de

Rellinars (de «riu Llinars») i s'obre en un espadat sota la masia de Cal Cotis (de «Gotis»?), per on hi ha l'accés.

Es tracta d'una formació càrstica en pedra tosca en la que podem considerar dues parts: una balma (puntejat en el plànol) i la cova pròpiament dita.

La balma degué ésser aprofitada per a habitació de l'ermità o dels ermitans —les seves dimensions permeten una «vivenda» múltiple—, complementada amb construccions artificials: parets de pedra o de fang i troncs. Les parets actualment existents en estat de ruïna semblen obra posterior, de quan la cova s'aprofità per a tancar-hi el bestiar i per a dormir-hi els pastors.

La part més interessant, però, és la cova, que té una forma allargada, des de l'espadat sobre el riu, on s'obre com en gran finestra, amb una paret que li serveix de barana, fins a la part més pregona, on la

roca, que forma una mena de cúpula natural, ha estat retocada amb escarpa a la seva part baixa, fins a donar-li una planta arrodonida ultrasemicircular, de tal manera que no dubto en considerar-la l'església de l'ermità o dels ermitans, una vegada comparada amb les molt nombroses que publicà Iníiguez (3), només que, a Rellinars, la forma naturalment acupulada del fons de la cova féu innecessari altre treball que el de conjuminar la planta artificial amb la cúpula natural.

Entre la cova i la balma la comunicació era per una mena de portat natural completat per parets, que emmarcaven una porta; també es podia passar d'un lloc a l'altre per la part que dóna a la cinglera.

Un desbrossament i excavació del lloc podria proporcionar algun material, però, sobretot, la troballa de les tombes dels ermitans, que acostumaven ésser enterrats on havien viscut.

Amb tot el que he dit, sembla que es confirma per a les nostres comarques la hipòtesi que als temps visigòtics els monestirs adaptaven la forma concentrada de cenobi a les ciutats, mentre que al camp estaven constituïts per agrupaments d'eremites, cadascú amb la seva capella, però que celebraven conjuntament en determinats dies els actes culturals en una església comú.

XAVIER SITGES

NOTES:

- (1) MARCA - «Marca Hispánica», aps. XLVI i CXXXI.
- (2) PASQUAL - «Sacrae antiquitatis Cathaloniae monumenta», III, 7. - Ms. de la Biblioteca de Catalunya.
- (3) INIGUEZ - «Algunos problemas de las viejas iglesias españolas», en «Cuadernos de trabajos de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma», Madrid, 1955.